

Колоша Валерій. Організаційно-економічні заходи відтворення поголів'я великої рогатої худоби в сільськогосподарських підприємствах. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2022. Випуск 3-4. С. 58-66.

DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2022.03-04.058>

УДК 338.121:338.446:636.2

JEL Classification: Q12, Q20, O23

Колоша Валерій

к.е.н., директор ПСП «Піськівське»

Чернігівська обл.

ORCID: 0000-0003-3946-6775

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАХОДИ ВІДТВОРЕННЯ ПОГОЛІВ'Я ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Анотація

Вступ. Відтворення стада великої рогатої худоби є одним із найбільш трудомістких процесів у скотарстві, оскільки від цього процесу залежить продуктивність корів, ефективність селекційно-племінної роботи, тривалість та інтенсивність використання генетично цінних високопродуктивних тварин, якість одержуваної від них продукції та рентабельності її виробництва.

Методи. Під час проведення дослідження використано сучасні загальнонаукові та спеціальні методи економічних досліджень, зокрема: системний підхід, економіко-статистичний та порівняльний методи.

Результати. Встановлено, що пріоритетними напрямками підвищення економічної ефективності відтворювального процесу стада є: скорочення тривалості відтворювального циклу; оптимізації структури стада; зменшення кількості ялових корів для збільшення інтенсивності відбору телиць для ремонту й розширеного відтворення продуктивної худоби; інтенсифікація вирощування ремонтних (племінних) телиць; мінімізація витрат на вирощування молочних корів за рахунок раціонального використання виробничих ресурсів на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу; збільшення продуктивності молочної худоби для підвищення якості основних засобів нового покоління й фінансового забезпечення відтворювального процесу.

Перспективи. В повоєнний період відродження аграрної економіки, зокрема молочного скотарства постане завдання щодо нарощення поголів'я великої рогатої худоби (ВРХ) господарств корпоративного сектору аграрної економіки. В умовах обмеженості фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств основним напрямком нарощення поголів'я ВРХ буде система контракції з господарствами населення по придбання теличок.

Ключові слова: Сільськогосподарське підприємство, скотарство, відтворення, інтенсифікація, велика рогата худоба.

Вступ.

Відтворення стада великої рогатої худоби є одним із найбільш трудомістких процесів у скотарстві, оскільки від цього процесу залежить продуктивність корів, ефективність селекційно-племінної роботи, тривалість та інтенсивність використання генетично цінних високопродуктивних тварин, якість одержуваної від них продукції та рентабельності її виробництва.

Зважаючи на відносно нетривалий термін інтенсивного виробничого використання корів, щороку слід вводити в основне стадо від 25 до 30% і більше високопродуктивних первісток, що неможливо за значного зниження рівня відтворення, виходу телят та їх збереження. Отримання недостатньої кількості ремонтного молодняка від генетично цінних високопродуктивних корів змушує включати в групу для відтворення всіх наявних у господарстві телиць, що знижує

ефективність селекційно-племінної роботи і в цілому розвитку галузі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Ґрунтовно питання ефективного функціонування підприємств з виробництва продукції скотарства висвітлено у наукових працях вітчизняних учених-аграріїв: І. Баланюка, П. Березівського, М. Ільчука, М. Пархомця, І. Свиноуса, В. Радька та інших. Однак певні теоретичні та науково-практичні проблеми формування організаційно-економічних аспектів підвищення відтворення поголів'я великої рогатої худоби в господарствах корпоративного сектору залишаються недостатньо розробленими.

Методологія дослідження.

Під час проведення дослідження використано сучасні загальнонаукові та спеціальні методи економічних досліджень, зокрема: системний підхід, економіко-статистичний та порівняльний методи.

Результати.

На думку академіка Л.К Ернста, для реалізації генетично обумовленого рівня продуктивності худоби необхідно підтримувати високий рівень відтворення стада, забезпечувати своєчасне плідне осіменіння корів і телиць та щорічно отримувати від них життєздатний приплід. Усі заходи мають бути спрямовані на включення механізмів регуляції статеві функції організму. Це своєчасно нормалізує генеративну функцію, що є основою. Дослідник зазначає, що не слід працювати з тваринами тоді, коли процеси зміни органів і гомеостазу зазнали негативних змін, а повернення їх до нормальної життєдіяльності уявляється досить важким, довгим, багатовитратним і не завжди успішним [1].

Селекційно-племінна робота, проведена в господарствах, дозволяє комплектувати ферми і комплекси тваринами з генетично закладеною високою молочною продуктивністю. Проте її можна забезпечити лише за умови відповідної повноцінної годівлі, дотримання фізіологічно обґрунтованої технології утримання худоби і тільки у клінічно здорових тварин. За сучасної інтенсивної промислової технології виробництва молока здебільшого у корів спостерігаються гіподинамія, недостатня природна інсоляція, є погіршеності в годівлі, почастишали випадки стресової ситуації. Відповідно в організмі високопродуктивних тварин змінюється багато фізіологічних процесів, знижується молочна продуктивність, порушується репродуктивна функція. Тому інтенсивне ведення молочного скотарства вимагає перебудови існуючої організації відтворення стада.

Збільшення кількості племінних тварин, обсягів виробництва і підвищення його ефективності безпосередньо пов'язані з обсягом капітальних вкладень в основні засоби, достатністю обігових коштів, удосконаленням організації виробництва.

У процесі виробництва продукції тваринництва спостерігаємо безпосередній або побічний вплив мінливості і непередбачуваності кліматичних і біологічних (еволюційних, генетичних та ін.) явищ і процесів, тому при виробництві продукції скотарства кількість матеріальних ресурсів на одиницю не може бути постійною величиною.

Відтворення продуктивної худоби розглядається як циклічний процес відновлення життя, безперервного розвитку тварин у тісній взаємодії із зовнішнім (природним та технологічним) середовищем для відновлення основних засобів біогенного походження при організації виробництва молока та приплоду.

Організаційно відтворення є масово-потоким виробничим процесом. Такт потоку становить 27-36 міс. і зумовлений біологічними особливостями виду, тривалістю процесу отримання, вирощування та підготовки тварин до умов майбутньої експлуатації.

Ефективність скотарства значною мірою залежить від інтенсивності відтворення стада, яке відчутно впливає на виробництво молока, на темпи генетичного прогресу селекційних ознак і на 15–20% забезпечує рентабельність галузі. Низька відтворна здатність корів є важливою проблемою у

сучасного скотарства, і вимагає свого вирішення.

Причиною репродуктивних порушень є комплекс взаємопов'язаних чинників, починаючи від статевих гамет до постнатальної смертності й безпліддя потомства. У цілому причини й наслідки порушень відтворної функції складні та різнобічні. Виділяють причини зниження відтворної функції корів як індивідуального, так і загального порядку.

Узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду засвідчує, що варіації у відтворній здатності корів в основному зумовлені факторами середовища й залежать як від умов життя, так і від організації комплексу господарських і спеціальних зооветеринарних заходів, зокрема: проблеми тварин – 52%; негативний енергетичний баланс і гіпофункція яєчників – 30%; захворювання репродуктивних органів – 15%; мастити – 3%; захворювання ратиць – 4%; проблеми утримання й експлуатації тварин – 37%; високий вміст протеїну в кормовому раціоні відповідно, високий вміст сечовини у сироватці крові (понад 35 мг %) – 10%; й несвоєчасне осіменіння корів у період статевої охоти – 10%; осіменіння корів (рано чи пізно) після отелення – 7%; інші – 10%, якість сперми – 6%, вплив сезону року – 5% та інші проблеми – 11% [2].

Одним із важливих показників раціонально організованого відтворення стада є підтримання його оптимальної структури. Структура стада – це процентне співвідношення кількості тварин різних статевих і вікових груп до загального поголів'я стада.

Структура стада залежить від його господарського призначення (племінне і товарне), напряму продуктивності (молочне, м'ясне, комбіноване), рівня його спеціалізації (спеціалізоване і з закінченим оборотом), характеру відтворення (просте і розширене). Для забезпечення відтворення у структурі стада на початок року має бути 30-35 нетелей і 35-40 телиць старше року на 100 корів [3].

При закінченому обороті відтворення поголів'я одержують у одному й тому ж господарстві, а стадо складається з основних статево-вікових груп. У господарствах із поглибленою спеціалізацією на виробництві якогось одного виду продукції відсутні деякі статево-вікові групи, тобто в них незакінчений оборот стада.

Більшість вітчизняних господарств має закінчений оборот із внутрішньогосподарською спеціалізацією виробництва, тому для них дуже важлива підтримка або створення стада з оптимальною структурою. У господарствах молочного напряму продуктивності в стаді має бути не менше 60% корів. Як свідчать дані табл. 1, частка корів у стаді становить 49,5%, що є недостатнім для обґрунтованого процесу відтворення поголів'я молочного скотарства (у господарствах молочного скотарства частка корів має дорівнювати 60%).

Основними причинами, які стримують темпи відтворення великої рогатої худоби, слід вважати безпліддя і яловість маточного поголів'я. З цих причин багато господарств недоотримують значну кількість молодняку та продукції, мають збитки від утримання неплідних тварин. Втрати у відтворенні худоби в ряді господарств залишаються високими – щороку недоотримують приплід від 30-40% маточного поголів'я.

Оцінюючи рівень забезпеченості ремонтним молодняком необхідно зазначити, що його значення є нижчим за рівень вибраковки й свідчить про забезпечення простого відтворення стада.

Таблиця 1. Структура стада в скотарстві в сільськогосподарських підприємствах України (у % до всього)

Групи тварин	2017 р.	2018р.	2019р.	2020 р.	2021 р.
Корови	49,2	49,0	50,9	50,5	49,5
Телята до 1 року	33,5	33,5	32,0	32,1	32,4
Телиці від 1 до 2 років	6,7	7,2	7,3	7,8	8,6
Телиці від 2 років і старші	10,4	10,2	9,6	9,5	9,4
Бугаї-плідники	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: складено та розраховано за даними Державної служби статистики України.

Рівень показника оновлення стада відповідає існуючим нормативним значенням для сільськогосподарських підприємств, які використовують інтенсивні технології виробництва. За результатами проведених досліджень, термін корисного використання корів становить 3–3,5 лактації.

Високим був і коефіцієнт яловості корів – 0,27, низьким показник оновлення стада – 33,2% та високим показник вибуття корів – 35,1%. Отже, процеси вибуття перевищують темпи оновлення стада.

Проведемо групування сільськогосподарських підприємств за виходом телят на 100 корів (табл. 2).

Таблиця 2. Групування сільськогосподарських підприємств за виходом телят на 100 корів, станом на 1 січня 2021 р.

Показник	Кількість підприємств		Одержано приплоду	
	од.	% до загальної кількості	тис. гол.	% до загальної кількості
Всього	3258	100,0	426,9	100,0
з них із виходом, гол.				
До 49	457	14,0	23,2	5,4
50 – 59	324	9,9	33,3	7,8
60 – 69	448	13,8	67,3	15,8
70 – 79	523	16,0	96,9	22,7
80 – 84	280	8,6	57,7	13,5
85 – 89	238	7,3	46,9	11,0
90 – 94	188	5,8	32,7	7,7
Понад 94	800	24,6	68,9	16,1

Джерело: розрахунки автора.

Аналіз одержаних даних свідчить, що у 2032 господарствах вихід телят не забезпечує простого відтворення дійного стада (норматив 85 телят на 100 корів). І лише 800 сільськогосподарських підприємств або 24,6% від загальної кількості, мають можливість здійснювати розширене відтворення поголів'я корів за рахунок власних ресурсів. Тобто у господарств є внутрішньогалузеві резерви щодо стабілізації та нарощування поголів'я великої рогатої худоби, в тому числі корів. Вирішити цю проблему можливо за умови активізації інвестиційних процесів у галузі й посилення державної підтримки відтворювальних процесів.

Подібна тенденція спостерігається й при оцінці виходу телят на 100 гол. нетелей, що свідчить про незадовільний стан селекційної і племінної справи в більшості підприємств різних форм власності. Безпліддя та яловість корів залежать від багатьох причин, основними з яких є: неоптимальна годівля та незадовільна система утримання тварин, хвороби статевих та інших органів, а також недоліки в організації і проведенні штучного осіменіння [4].

Результати досліджень свідчать, що за аналізований період незначна кількість корів залишалася незаплідненою в терміни до 91 днів і більше після отелення – 1,43–1,45% у середньому по досліджуваних господарствах від їх загального поголів'я по областях. Результативність проведення штучного осіменіння підтверджують такі дані: 3 рази і більше проводилося осіменіння близько 5% корів.

Багаторазові нерезультативні осіменіння корів свідчать про їх безпліддя, тобто нездатність до відтворення. Як відомо, безпліддя – складне біологічне явище, що зумовлюється погіршенням годівлі, утриманням, хворобами статевих та інших органів. Це лише ознака або наслідок будь-яких причин (у тому числі й хвороби), що призводить до порушення репродуктивної функції організму. З цієї причини відсутній єдиний і універсальний засіб усунення неплідності тварин.

Маточне поголів'я (корови) у скотарстві є основним засобом виробництва й тому правильне ведення галузі потребує, насамперед, визначення доцільного часу використання корів у стаді та рівня щорічного вибракування. Від цього значною мірою залежать темпи кількісного росту та

якісного поліпшення поголів'я, структура стада, розміри капітальних вкладень на формування маточного поголів'я й ефективність використання корів.

Морально застарілим засобом виробництва корова стає лише тоді, коли її надої нижче за середнього показника по стаду. Тому, плануючи темпи оновлення маточного поголів'я, слід враховувати характер зношування корови як особини (фізичне зношування) і характеристику її як засобу виробництва порівняно зі стадом у цілому (моральне зношування). Доцільним слід вважати такий рівень заміни маточного поголів'я, за якого буде досягнуто найвищого ефекту якісного поліпшення стада, а на одиницю витрат вироблятиметься максимальна кількість продукції [5].

Для ефективного ведення скотарства досить важливо визначити принципи вибракування корів. З метою поліпшення стада проводиться вибракування низькопродуктивних тварин або вибраковують корів незалежно від їх господарсько-корисних ознак унаслідок різних захворювань і функціональних порушень в організмі. Очевидно, що доцільно вибраковувати корів через низьку продуктивність, вік і непридатність до машинного доїння. Однак, як свідчить аналіз причин вибуття корів у господарствах, названі чинники не є головними. Найбільше вибраковують корів через інфекційні й незаразні хвороби (60-65%). Серед них майже третину (28%) становлять порушення відтворувальної здатності, що завдає господарствам великих економічних збитків.

Передчасне вибуття корів із стада, що призводить до зменшення доходу, існуюча система страхування не покриває в повній мірі. При цьому в абсолютній більшості страхують тільки корів і молодняк старше року, які є предметом застави під отримання банківських кредитів.

Подібне становище зумовлюють переважно три групи факторів, які з різним ступенем знижують ефективність виробництва продукції та відтворувального процесу. Найбільшою мірою впливають на передчасне вибуття корів із стада причини соціального і технологічного характеру, такі як низька кваліфікація і технологічна дисципліна працівників; порушення годівлі й утримання тварин; індивідуальні особливості тварин, які вступають у суперечність з умовами навколишнього середовища.

Яловість корів є однією із основних причин вибракування корів. Щорічно з цієї причини вибуває із стада в середньому 22,6% від загальної кількості вибракуваних корів.

Аналіз обороту поголів'я корів показав, що тільки у 2012 р. вибуло з різних причин 202,3 тис. корів, а введено телиць, що розтелилися, в основне стадо трохи більше 155 тис. гол., або 26%. Основними причинами вибракування, особливо у високопродуктивному молочному стаді, є порушення репродуктивної функції – 24-40%, хвороби вимені – 15-25%, низька продуктивність – 4-16%.

Якість племінної роботи і відтворення стада визначальною мірою залежить від комплектації сільськогосподарських підприємств фахівцями зоотехнічного профілю й рівня підготовки та знань. За даними сільськогосподарських підприємств, таких спеціалістів налічується близько 33%. Надто низився престиж цієї професії, особливо фахівців по відтворенню. Так, з 22400 техніків із штучного осіменіння понад 30% працюють за сумісництвом [6].

Фахівці зооветеринарної служби не завжди приділяють належну увагу правильній організації відтворення стада, не планують заходи з боротьби із яловістю. Це призводить до різко вираженої сезонності у осіменінні худоби. Тому отелення корів вкрай нерівномірне: навесні – у 45% тварин, взимку – у 35%, влітку та восени – по 10%. Весняна сезонність отелень негативно позначається на економіці господарства, адже річна молочна продуктивність корів при травневих отеленнях на 10-12% нижче, ніж осінньо-зимових. Сезонність отелень призводить до нерівномірного виробництва молока протягом року, можливості комплектування промислових ферм і комплексів по відгодівлі бичків і вирощуванню нетелей. При травневих отеленнях збільшується кількість післяпологових захворювань, зростає відсоток шлунково-кишкових розладів у новонароджених телят, в той час як восени і взимку вони народжуються більш міцними, краще розвиваються, добре використовують пасовище і зелену підгодівлю в перший рік життя.

Серед інших можливих причин низької відтворної здатності корів – ефективність визначення

тічки, рівень гігієни, правильне застосування техніки штучного осіменіння, наявність прогулянок, своєчасний запуск перед отеленням, сезон народження й отелення корів тощо.

Так, на 12–15% відтворна здатність корів залежить від якості сперми й техніки осіменіння; на 10–12% вона пов'язана з високим вмістом протеїну в раціоні високопродуктивних корів; тривалий негативний енергетичний баланс веде до гіпофункції яєчників і може спричинити тимчасову неплідність у 28–30% тварин. Проблеми з годівлею, утриманням і експлуатацією корів спричинюють захворювання органів травлення, репродуктивних органів і кінцівок (16–22%).

Підвищення ефективності скотарства можливе за умови подальшого збільшення поголів'я худоби, підвищення її продуктивності, прискореного відтворення, профілактики безпліддя та яловості корів, збільшення виходу телят на 100 корів. Великі можливості для швидкого підвищення продуктивних якостей худоби і поліпшення його племінних якостей криються в широкому застосуванні штучного запліднення.

За останні роки, незважаючи на багаторазові спроби поліпшити стан справ у відтворенні худоби, в багатьох господарствах країни вихід молодняку продовжує залишатися невисоким. Серед причин, що пояснюють зниження плодючості, важливим є годівля й утримання корів і телиць. Крім того, часто осіменіння проводять без урахування фізіологічного стану статевих органів корови.

Правильне розуміння сутності безпліддя та знання факторів, що його обумовлюють, ретельний облік стану статевих органів і всього організму корови, вміло визначені терміни осіменіння дають змогу намітити шляхи підвищення продуктивності тварин.

Нині надзвичайної важливості набувають заходи з організації відтворення стада шляхом цілеспрямованого вирощування телиць, осіменіння корів у ранні оптимальні строки з урахуванням їхнього віку, живої маси, породи, стану статевих органів, збільшення заплідненості корів, створення найкращих умов годівлі й утримання корів під час вагітності, пологів і в післяпологовий період. Виконання цих заходів при врахуванні конкретних господарсько-економічних зон нашої країни дасть змогу значно підвищити продуктивність тварин.

Відтворення стада й вирощування ремонтного молодняку взаємно пов'язані. Відтворення стада – це не лише процес розмноження тварин, а й здійснення плану добору. Проте осіменіння має бути плідним. Його ефективність залежить від багатьох чинників. Головними з них є гінекологічний стан стада, організація штучного осіменіння та кваліфікація техніків із осіменіння худоби, умови утримання та годівлі тварин тощо. Отже, інтенсивне відтворення високопродуктивного стада передбачає дотримання належного рівня зоотехнічної і ветеринарної культури розведення тварин.

Запорукою формування високопродуктивних корів є висока інтенсивність росту ремонтних телиць на рівні 700–750 г середньодобового приросту. Практика базових господарств підтверджує, що між інтенсивністю росту й молочною продуктивністю корів-первісток існує тісний зв'язок. Чим більший середньодобовий приріст у телиць, тим вища продуктивність корів-первісток.

Отже, забезпеченість тварин кормами, інтенсивне використання бугаїв-плідників, оцінених за якістю нащадків, індивідуальний підбір із використанням замовних паруваль, якісне вирощування ремонтного молодняку, підготовка нетелей до розтелення з подальшою оцінкою їхнього потенціалу в формуванні високопродуктивних родин – найголовніші елементи племінної роботи, які забезпечать генетичний прогрес у створенні високопродуктивних стад.

У господарствах України рівень ремонту стада коливається в межах 5–40%. Господарства, де оновлення стада не перевищує 15%, практично не проводять селекцію худоби за комплексом господарсько-корисних ознак. Доказом цього може бути те, що внаслідок низької продуктивності вибраковують лише 7–12% корів.

Проте слід зазначити, що інтенсифікація галузі неможлива без підвищення темпів оновлення маточного поголів'я. Так, рівень вибракування корів внаслідок низької продуктивності в середньому по США становить близько 30%, а в штаті Пенсільванія – 36,9, в Англії – 24,5–28,8% корів від загальної кількості вибракувань. Так, уведення у стадо 10% високопродуктивних первісток

бажаних результатів не дає, оскільки при цьому маємо можливість замінити лише невелику кількість корів із найнижчою продуктивністю.

Нинішня ситуація у скотарстві свідчить про відсутність чіткої тенденції до відновлення дійного стада сільськогосподарських підприємств за рахунок власних джерел. По Україні у 2021 р. на 100 корів було введено 27 гол. нетелей, що на дві голови більше, ніж у 2020 р. та на чотири порівняно з 2017 р.

Як свідчать проведені дослідження, відбір 50% корів-первісток за продуктивністю порівняно з відбором за походженням підвищує середній надій від корови на 13,8%, валовий надій молока – на 25, валовий приріст молодняку – на 51 та загальну вартість реалізованої продукції – на 27,1%. При цьому потреба в кормах і загальні витрати на виробництво збільшуються на 26,4%. Але, незважаючи на це, додаткові витрати на розширене вирощування ремонтних телиць і нетелей повністю окупуються. Значне вибракування корів-первісток не збиткове для господарства, оскільки прибутки від їх реалізації на м'ясо та додатково одержані теля і молоко за неповну або повну лактацію відшкодовують всі витрати на вирощування. Головне те, що на звільнене місце можна поставити високопродуктивну, а отже, й економічно вигідну тварину. Тому відбір первісток за продуктивністю підвищує ефективність селекції в молочному скотарстві в 3-4 рази.

Терміни продуктивного довголіття молочних корів стають одним із основних критеріїв ефективності та прибуткового ведення молочного скотарства. За розрахунками: якщо середня тривалість використання корів буде меншою ніж 2,5 лактації, то корови-матері почнуть вибувати із стада раніше, ніж дадуть приплід їхні дочки.

Тривалість використання й довічна продуктивність корів зумовлюються сукупною дією генотипових (походження за батьком, спадковість матері, умовна кровність за поліпшувальною породою, належність до лінії, родини) і паратипових (вирощування й годівля, рік і сезон народження та отелення, профілактичні й лікувальні заходи) чинників. Вибуття корів зі стада з неселекційних причин (на забій або загибель) і потреба заміни втрачених тварин – це не лише серйозна проблема, а ще й втрати виробництва молока.

Середня тривалість життя корів української чорно-рябої молочної породи – 2224 дні за тривалості використання у стаді впродовж 3,2 лактації, що відповідає близько 30% щорічного ремонту, коефіцієнту господарського використання – 57,9%, надою за один день життя – 8,04 кг, господарському використанню – 14,7 кг і лактації – 17,68 кг.

За даними молочної асоціації США (2002 р.), через вимушений забій або загибель, у 718 стадах середній рівень вибуття корів голштинської породи, яких експлуатували чотири лактації, становив 34,0%, із них через проблеми з вим'ям і маститами – 35, відторною здатністю – 35, ламініти й пошкодження ратиць – 22% [7].

Наразі середня тривалість продуктивного життя корів молочних порід в Україні та США становить чотири лактації, Німеччині й Болгарії – три з половиною – чотири, Великій Британії й Канаді – близько п'яти, Нідерландах – три, чотири, Угорщині – дві з половиною лактації. У країнах з інтенсивним молочним скотарством облік і ведуть відповідні селекційні та соціальні заходи щодо корів, які за період життя продукували 100 т молока й більше. Наприклад, у Німеччині таких корів близько 200 гол., Нідерландах – 300 гол. Зазвичай, ці тварини, мають добрий стан здоров'я, міцну конституцію й кінцівки, а також відторну здатність [8].

Встановлено, що в середньому 25% корів вибраковують у перші 60 днів лактації, ймовірно, через проблеми з отеленням. Тому, щоб не допустити вибуття або загибелі корів у цей період лактації, треба звести до мінімуму впродовж періоду розтєлення метаболічні й аліментарні порушення за рахунок створення фізіологічно комфортних умов утримання й годівлі.

Результати наукових досліджень свідчать про те, що для подовження продуктивного довголіття корів потрібно дотримуватися комплексу профілактичних заходів, основними з яких є: недопущення порушень у період отелення, маститів, вибракування корів унаслідок зниження відторної функції та захворювання кінцівок і ратиць.

Поряд із технологічними чинниками на процес відтворення впливають й економічні. Зокрема, відсутність фінансових можливостей для закупівлі худоби в племінних господарств та іноземних товаровиробників. Найбільш ефективною є закупівля телиць у населення або обмін їх на бичків.

Висновки і перспективи.

Досягнення оптимальної продуктивності корів при найменших затратах праці та матеріальних засобів розглядається як основна мета молочного скотарства. Оскільки без отелення корови неможлива секреція молока, нормальний стан відтворення стада є основою ефективного виробництва молока.

Пріоритетними напрямками підвищення економічної ефективності відтворювального процесу стада є: скорочення тривалості відтворювального циклу; оптимізації структури стада; зменшення кількості ялових корів для збільшення інтенсивності відбору телиць для ремонту й розширеного відтворення продуктивної худоби; інтенсифікація вирощування ремонтних (племінних) телиць; мінімізація витрат на вирощування молочних корів за рахунок раціонального використання виробничих ресурсів на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу; збільшення продуктивності молочної худоби для підвищення якості основних засобів нового покоління й фінансового забезпечення відтворювального процесу.

Список використаних джерел

1. Генетические основы селекции животных. В. Л. Петухов, Л. К. Эрнст, И. И. Гудилини др. М.: Агропромиздат, 1989. 448с
2. Лівінський А. І. Сучасні питання відтворення молочного стада. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва*. 2014. Вип. 202. С. 339-344.
3. Зубченко В. В. Особливості організації відтворення молочного стада у сільськогосподарських підприємствах. *Економіка та управління АПК*. 2014. №2. С. 57-62.
4. Радько В. І., Свиноус І. В. Організаційно-економічні засади відтворення дійного стада в сільськогосподарських підприємствах України. *Агросвіт*. 2015. № 23. С. 13-16.
5. Скабаль, В. І. Індикатори та основні напрями розвитку галузей тваринництва регіонів України. *Економічний аналіз*. 2014. Том 17. №3. С. 70-75
6. Шиян Н. І. Інтенсифікація виробництва як чинник підвищення показників ефективності скотарства. *Економіка та управління АПК*. 2021. №1. С. 7-13.
7. Тимченко Л. О. Інтенсифікація спеціалізованого м'ясного скотарства в Україні. *Вісник аграрної науки*. 2015. № 4. С. 40-45.
8. Стельмащук А. М. Відтворення та інтенсифікація молочного скотарства в аграрних господарствах. *Інноваційна економіка*. 2014. №1. С. 32-38.

Статтю отримано: 28.09.2022 / Рецензування 08.11.2022 / Прийнято до друку: 30.12.2022

Valeriy Kolosha

Ph.D. (in Economics), Director of Piskivske LLC

Chernihiv region

ORCID: 0000-0003-3946-6775

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MEASURES OF CATTLE REPRODUCTION AT AGRICULTURAL ENTERPRISES

Abstract

Introduction. Reproduction of a herd of cattle is one of the most time-consuming processes in cattle breeding, since the productivity of cows, the efficiency of selection and breeding work, the duration and intensity of use of genetically valuable high-performance animals, the quality of products obtained from them and the profitability of its production depend on this process.

Methods. During the research, modern general scientific and special methods of economic research were used, in particular: systemic approach, comparative economic and statistical methods.

The results. It was established that the priority directions for increasing the economic efficiency of the reproductive process of the herd are: reducing the duration of the reproductive cycle; optimization of herd structure; reducing the number of barren cows to increase the intensity of selection of heifers for repair and extended reproduction of productive livestock; intensification of breeding repair (breeding) heifers; minimization of costs for breeding dairy cows due to the rational use of production resources based on the implementation of achievements of scientific and technical progress; increasing the productivity of dairy cattle to improve the quality of the main means of the new generation and financial support for the reproductive process.

Discussion. In the post-war period of the revival of the agrarian economy, in particular dairy farming, the task of increasing the number of cattle in the farms of the corporate sector of the agrarian economy will arise. In the conditions of limited financial resources of agricultural enterprises, the main direction of increasing the cattle population will be the system of contracting with households for the purchase of heifers.

Keywords: agricultural enterprise, cattle breeding, reproduction, intensification, cattle.

References

1. Petukhov, V. L., Ernst, L. K., Gudilini, I. I. (1989). *Geneticheskiye osnovy selektsii zhivotnykh [Genetic bases of animal breeding]*. Moscow : Agropromizdat.
2. Livinskyy, A. I. (2014). Suchasni pytannya vidtvorennya molochnoho stada [Modern issues of dairy herd reproduction]. *Naukovyy visnyk Natsional'noho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannya Ukrainy. Seriya : Tekhnolohiya vyrobnytsva i pererobky produktsiyi tvarynnytsva [Scientific Bulletin of the National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine. Series: Production and processing technology of animal husbandry products]*, 202, 339-344. [in Ukr.]
3. Zubchenko, V. V. (2014). Osoblyvosti orhanizatsiyi vidtvorennya molochnoho stada u silskohospodarskykh pidpryyemstvakh [Peculiarities of the organization of reproduction of the dairy herd in agricultural enterprises]. *Ekonomika ta upravlinnya APK [Economy and management of agriculture]*, 2, 57-62. [in Ukr.]
4. Radko, V. I., Svynous, I. V. (2015). Orhanizatsiyno-ekonomichni zasady vidtvorennya diynoho stada v silskohospodarskykh pidpryyemstvakh Ukrainy [Organizational and economic principles of milking herd reproduction in agricultural enterprises of Ukraine]. *Ahrosvit [Agroworld]*, 23, 13-16. [in Ukr.]
5. Skabal, V. I. (2014). Indykatory ta osnovni napryamy rozvytku haluzey tvarynnytsva rehioniv Ukrainy [Indicators and main directions of development of the livestock industry in the regions of Ukraine]. *Ekonomichnyy analiz [Economic analysis]*, 3, 70-75. [in Ukr.]
6. Shyyan, N. I. (2021). Intensyfikatsiya vyrobnytsva yak chynnyk pidvyschennya pokaznykiv efektyvnosti skotarstva [Intensification of production as a factor in increasing cattle breeding efficiency]. *Ekonomika ta upravlinnya APK [Economics and management of agro-industrial complex]*, 1, 7-13. [in Ukr.]
7. Tymchenko, L. O. (2015). Intensyfikatsiya spetsializovanoho myasnoho skotarstva v Ukraini [Intensification of specialized meat cattle breeding in Ukraine]. *Visnyk ahromoyi nauky [Bulletin of agricultural science]*, 4, 40-45. [in Ukr.]
8. Stelmashchuk, A. M. (2014). Vidtvorennya ta intensyfikatsiya molochnoho skotarstva v ahromykh hospodarstvakh [Reproduction and intensification of dairy farming in agrarian farms]. *Innovatsiyna ekonomika [Innovative economy]*, 1, 32-38. [in Ukr.]

Received: 09.28.2022 / Review 11.08.2022 / Accepted 12.30.2022

